

УДК 378.147.091.3 – 056.24

Пономарьова Г. Ф.,
кандидат педагогічних наук, професор**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ****STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS
IN THE EDUCATIONAL PROCESS
OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

У статті розкриваються можливості розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі вищого навчального закладу. Проаналізовано походження і значення терміну «соціальна компетентність», визначено міждисциплінарні зв'язки у трактуванні поняття. Ґрунтовно проведено дослідження проблеми здобуття вищої освіти особами з особливими потребами і деталізовано структуру та зміст поняття, що дозволило визначити специфіку процесу організації виховної роботи за цим напрямом у вищому навчальному закладі.

Докладно аналізується зміст виховної роботи вищого навчального закладу і визначається специфіка цього процесу із урахуванням нозологій студентів. Особливу увагу приділено систематизації форм та методів роботи з розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі вищого навчального закладу. Досліджено специфіку цього процесу за чотирма напрямками виховної роботи: робота з викладачами, батьками, студентами з нормативним розвитком і студентами з обмеженими можливостями. Визначено зміст діяльності за кожним напрямом і обґрунтовано доцільність його використання саме у ВНЗ.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, студенти з особливими потребами, виховання.

In the article the author reveals the possibilities of the development of social competence of students with special needs in the educational process of the higher educational establishment. The origin and meaning of the term "social competence" were analyzed; interdisciplinary connections in the interpretation of the concept were defined. The investigation of the problem of receiving of higher education by people with special needs was thoroughly carried out and the structure and content of the concept were detailed, that allowed to determine the specifics of the process of the organization of the educational work in this area in the higher educational establishment.

In the article the content of the educational work in the higher educational establishment is being analyzed in details and taking into account the nosology of students the specificity of this process is being determined. Particular attention has been paid to the systematization of the forms and methods of work at the development of social competence of students with special needs in the educational process of the higher educational establishment. The specifics of this process were examined in four directions of educational work: work with teachers, parents, students with regulatory development and students with disabilities. The content of activity for each direction was determined and the expediency of its usage in the higher educational establishment was justified.

Keywords: competence, social competence, students with special needs upbringing.

Автор в статье раскрывает возможности развития социальной компетентности студентов с особыми потребностями в воспитательном процессе высшего учебного заведения. Проанализированы происхождение и значение термина «социальная компетентность», определены междисциплинарные связи в трактовке понятия. Основательно проведено исследование проблемы получения высшего образования лицами с особыми потребностями и детализированы структура и содержание понятия, что позволило определить специфику процесса организации воспитательной работы в этом направлении в ВУЗе.

В статті детально аналізується зміст виховної роботи ВУЗа і визначається специфіка цього процесу з урахуванням особливостей студентів. Особливу увагу приділено систематизації форм і методів роботи по розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами в виховному процесі. Досліджено специфіку цього процесу по чотирьох напрямках виховної роботи: робота з викладачами, батьками, студентами з нормативним розвитком і студентами з обмеженими можливостями. Визначено зміст діяльності по кожному напрямку і обґрунтовано доцільність його використання саме в ВУЗе.

Ключові слова: компетентність, соціальна компетентність, студенти з особливими потребами, виховання.

Вступ. На сучасному етапі розвитку українського суспільства потреба у розвитку соціальної компетентності студентів зумовлюється загостренням у всіх сферах життєдіяльності молоді людини соціальних проблем: зростанням безробіття, деградацією моральних, зокрема сімейних цінностей, зниженням рівня соціальної інтеграції людини в суспільство, зменшенням професійної відповідальності, низькою соціальною грамотністю та правовою захищеністю громадян тощо. Саме вирішення цих проблем має займатися вищий навчальний заклад у процесі організації навчальної та виховної роботи.

Вихідні передумови. Проблемою розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі ВНЗ опікувалися: В. Байденко, Н. Бібік, Л. Берестова, Н. Гришанова, І. Зимня, Н. Кузьміна, О. Кузьміна, А. Маркова, Дж. Равен, Н. Хомський, А. Хуторський — феномен компетентності, Л. Божович, М. Гончарова-Горянська, М. Докторович, О. Запорожець, Т. Зінов'єва, О. Кононко, О. Крузе-Брукс, В. Кузьменко, С. Якобсон — соціальна компетентність; О. Безпалько, М. Галагузова, І. Зверєва, Л. Коваль, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Омель-

ченко, О. Рассказова, А. Рижанова, С. Харченко — соціально-педагогічні засади соціального виховання як процесу розвитку соціальності особистості; О. Дікова-Фаворська, Є. Клопота, О. Молчан — ідеї щодо включення осіб із вадами здоров'я у суспільство, розроблені в аспекті сприяння їх соціальному розвитку; Ю. Богінська, А. Шевцов — концептуальні основи соціальної інтеграції студентів з особливими потребами до освітнього середовища ВНЗ.

Правову основу інтеграції молоді з особливими потребами в освітнє середовище становлять міжнародні та вітчизняні нормативно-законодавчі акти: «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (резолюція ГА ООН від 20.12.93 за 48/96), Конвенція про права інвалідів, Конституція України, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про державні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення експерименту щодо організації інтегрованого навчання осіб із особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації незалежно від форми власності та підпорядкування» (від 27.06.08 р. № 587).

Метою даної статті є наукове осмислення проблеми розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами в виховному процесі вищого навчального закладу.

Поєднання дефініцій «соціальне» та «компетентність», що відбулося у науці не механічно, а у ході ґрунтовного проблемного пошуку, породило нове поняття «соціальна компетентність». Дослідження цього поняття розпочалося працями Р. Уайта, за визначенням якого соціальна компетентність є певною здатністю індивіда ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем [6]. Ю. Габермас конкретизував зазначене поняття як здатність до адекватного та ефективного вирішення різноманітних проблемних ситуацій, з якими стикається людина в соціумі [5].

У довідковій літературі соціальна компетентність визначається як складне утворення, що відбиває ступінь адекватності та ефективності реагування людини на проблемні життєві ситуації, досягнення реальних цілей в особливому соціальному контексті, використання відповідних для цього методів і позитивний розвиток як результат власної активності у соціумі, підтвердження з боку інших адекватності соціальної поведінки, здатність брати участь у складній системі міжособистісних відносин, розуміти інших людей [3].

Виклад методики і результатів дослідження. Аналізуючи наукові дослідження з філософії, медицини, соціології, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, у яких окреслюється коло питань, пов'язаних з розвитком соціальної компетентності студентів з особливими потребами, можемо стверджувати, що компетентність має розглядатися як здатність особистості реалізовуватись у певній сфері діяльності. Цей процес забезпечується зрілістю (сформованість відповідних якостей, знань та вмінь) і компетенцією (соціальні дозволи, юридичні та посадові права). Аналіз понять «соціальне», «соціальність» і «суб'єктність» дає підстави витлумачити соціальну компетентність як інтегроване особистісне утворення, що впорядковує в систему знання людини про саму себе й суспільство, соціальні уміння, навички поведінки, спрямовуючи їх на активізацію внутрішніх і зовнішніх ресурсів для досягнення соціально-значущих цілей. Соціальна компетентність особистості складно пов'язана з навколишнім соціальним світом та визначається вимогами, нормами, цінностями, досвідом, що в ньому панують, і забезпечує успішне вирішення людиною життєвих ситуацій та проблем. Зміст соціальної компетентності є багатоаспектним, як власне і сама така компетентність, вона багато у чому залежить від специфіки тієї соціальної ситуації, в якій відбувається формування даної компетентності особистості і в якій набуті нею знання, уміння та особистісні характеристики реалізуються. Тож, зважаючи на те, що зміст досліджуваного поняття детермінується соціальним кон-

текстом, суть соціальної компетентності розуміється як соціальний конструкт, формування якого зумовлене дією зовнішніх чинників конкретної соціальної ситуації.

На основі аналізу низки соціально-педагогічних джерел можемо стверджувати, що доцільним є дослідження процесу розвитку соціальної компетентності не тільки різних вікових, а й соціальних груп у різних умовах їх соціалізації. Відповідно підкреслимо необхідність систематизації шляхів та засобів формування соціальної компетентності, спрямування їх на вирішення конкретних проблем особистості, у конкретному мікросередовищі, що значно підвищить їх ефективність. Зважаючи на це, наголосимо на важливості проведення досліджень проблеми розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі, зокрема в процесі виховної роботи, оскільки студентський вік є важливим етапом становлення особистості, для якого процес розвитку соціальної компетентності є необхідною умовою майбутнього професійного і соціального становлення.

Ефективність вищої освіти для людей з особливими потребами багато в чому залежить від готовності особистості до повноцінного функціонування в суспільстві, здобуття знань, переходу від позиції «споживача» до позиції «творця». Саме у час, коли відбувається формування професійних якостей та реалізація творчого потенціалу, процес розвитку соціальної компетентності молодій людині з інвалідністю набуває особливого значення і допомоги в його реалізації має саме виховна система ВНЗ.

Актуальна специфіка гуманістичної спрямованості виховання в умовах освіти осіб із інвалідністю визначається у вигляді низки таких положень: цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень; кожна людина здатна відчувати й думати; кожен студент має право на спілкування й на те, щоб бути почутим; усі студенти, як і всі люди у суспільстві, мають потребу один в одному; студенти, незалежно від стану здоров'я та наявності психофізичних обмежень, потребують підтримки й друж-

би однолітків. Саме реалізації цих положень і має допомагати виховна система вищого навчального закладу. Зміст виховної роботи полягає у здійсненні всебічного соціально-виховного впливу на рівень розвитку соціальної компетентності студентів із особливими потребами, кураторами, науково-викладацьким складом ВНЗ, соціальними педагогами, психологами й розкривається в реалізації основних напрямів.

Перший напрям: організація діяльності науково-викладацького складу і кураторів академічних груп з розвитку соціальної компетентності студентів із особливими потребами у виховній діяльності. Зміст цього напрямку потребує розробки викладачами циклу завдань з профільних предметів, спрямованих на розвиток соціальної компетентності студентів, ведення особистого журналу студента із інвалідністю, організацію кураторами такої виховної роботи, яка б забезпечувала налагодження взаємодії між студентами із нормативним розвитком і інвалідністю.

Успішністю роботи куратора значною мірою зумовлені такі соціально-педагогічні характеристики академічної групи, як її згуртованість, сприятливий моральний мікроклімат, висока активність усіх членів студентського колективу.

У ході реалізації першого напрямку особливого значення набуває підготовка педагогічних кадрів до роботи зі студентами з особливими потребами, що полягає у: проведенні науково-практичних семінарів із досвідченими фахівцями з корекційної педагогіки, психології та інклюзивної освіти з питань організації спільного навчально-виховного середовища для осіб з особливими потребами і нормативним розвитком; розробці методичних рекомендацій з організації навчання осіб із особливими потребами; обміні досвідом із фахівцями, які працювали в інтегрованому освітньому середовищі; організації кураторських клубів і відкритих виховних заходів для обміну досвідом між педагогами.

Другий напрям: робота зі студентською академічною групою. Тут важливим є проведення виховної роботи з розвитку толерантності серед студентів із нормативним рівнем здоров'я та залучен-

ня їх до спільної роботи зі студентами із особливими потребами. Студентська академічна група — це перший і основний осередок, де формується особистість майбутнього фахівця. Це складне соціальне утворення, яке розвивається за об'єктивно існуючим законом спілкування.

Обґрунтовуючи змістовий компонент, варто враховувати певні стадії розвитку колективу [2]:

Перша стадія — становлення колективу (стадія початкового згуртування). Оскільки організовується спільне навчання студентів із нормативним розвитком і студентів із інвалідністю, куратор групи має із самого початку враховувати нозології захворювань студентів і особливості їх розвитку. Це має особливе значення під час розподілу обов'язків у групі і визначенні органів самоврядування.

На другій стадії посилюється вплив активу. Слід звертати увагу на стосунки студентів із особливими потребами і студентів з нормативним розвитком. Студенти з інвалідністю можуть відчувати себе відчужено, тому куратор має проводити заходи щодо встановлення взаємодії, а також індивідуальну роботу, щоб допомогти їм подолати перешкоди в налагодженні взаємопорозуміння. На цій стадії велику допомогу можуть надати активні та свідомі студенти групи зі сформованим толерантним сприйняттям людей з особливими потребами; складаючи актив групи, вони можуть дієво сприяти компенсації дефекту студента з інвалідністю в колективі.

Третя і наступні стадії характеризують розквіт колективу. На цих стадіях кожен студент завдяки міцно засвоєному колективному досвіду сам ставить до себе певні вимоги, виконання моральних норм стає його потребою, процес виховання переходить у процес самовиховання [1]. Вплив куратора на цих етапах поступово зменшується, натомість особливого значення набуває взаємодія студентів усередині колективу, а також активна громадська діяльність студентів.

Більшість студентів з нормативним розвитком не мають достатнього досвіду спілкування із особами з інвалідністю. Тому побудова двосторонньої взаємодії у студентському колективі, залучення всіх студентів до волонтерської діяльності, формування у студентів із нормативним рівнем здоров'я навичок толерантного спілкування — все це забезпечить успішність досягнення поставленої мети. Варто зазначити, що особливого значення у розвитку соціальної компетентності набуває студентське самоуправління і створення студентського активу, залучення студентів до безкорисливої допомоги однокурсникам з інвалідністю.

Третій напрям: робота зі студентами з особливими потребами. Цей напрям передбачає організацію роботи із розвитку соціальної компетентності, налагодження взаємодії зі студентами з нормативним розвитком, залучення до активної волонтерської роботи. Окрему увагу варто звертати саме на можливості реалізації власної соціальної активності студентами з особливими потребами за межами навчального закладу. Саме поняття соціальної активності особистості пов'язане з розглядом особистості в якості суб'єкта соціальних відносин; соціальна активність являє собою сукупність чинників, що її формують, специфічних взаємозв'язків між ними і виражається в різних видах і формах діяльності [2]. Таким чином, розвиток соціальної активності забезпечить включення студента з інвалідністю у нові соціальні відносини, збагачення його життєвого досвіду, засвоєння нових форм та методів діяльності. Для розробки змісту розвитку соціальної компетентності студентів із особливими потребами у цьому напрямі важливо враховувати те, що соціальна активність особистості є проявом суспільно корисної людської життєдіяльності в усіх сферах життя суспільства: економічній, політичній, культурній, духовній і визначається головним чином сутністю людини: її невід'ємністю від розгляду в контексті інших особистостей [4]. Тож соціальну активність студентів слід стимулювати у різних напрямках та сферах життя.

Одним із проявів соціальної активності як безумовної складової соціальної компетентності є участь студентів з особливими потребами у волонтерській діяльності. Залучення їх до волонтерства сприятиме розвитку комунікативних, організаторських, прогностичних якостей особистості. Ці якості здатні забезпечити можливість участі студентів з особливими потребами в соціальному, культурному, політичному й громадському житті суспільства і успішний рух у своєму подальшому розвитку.

Четвертий напрям передбачає роботу з батьками студентів з особливими потребами. У змісті цього напрямку передбачено залучення батьків до участі у вебінарах, круглих столах з теми розвитку соціальної компетентності, робота з відео-курсом для батьків. Сім'я є найважливішим осередком формування і розвитку у людини провідних компетентностей. Формуючи у батьків суб'єктну позицію у вихованні їх дітей, ми забезпечуємо додатковий організований вплив на особистість.

Методи виховання як конкретні шляхи впливу на свідомість, відчуття, поведінку студентів з особливими потребами в умовах ВНЗ можуть бути розподілені на: словесні (бесіда, консультація, роз'яснення, інформування, навіювання, рефлексія, асоціація) і практичні (вправи, рівний-рівному, гра, змагання, тренування, створення виховних ситуацій, психотренінгові вправи, ділові ігри). Використання методів першої групи забезпечує у системі розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами набуття усіма суб'єктами навчально-виховного процесу нових знань щодо специфіки інтегрованого навчання; набуття студентами з особливими потребами соціальних знань, свідомості обрання фаху, розвиток уявлень про систему соціальних цінностей. Застосування методів другої групи є доречним при залученні студентів з особливими потребами до активної навчально-виховної діяльності, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, засвоєння основ здоров'язбережувальної поведінки, розвиток прагнення до творчої і професійної самореалізації, активності у вирішенні соціальних завдань, відповідальності за власні вчинки. Використання зазначених методів забезпечує формування толерантних відносин у студентських групах.

Враховуючи специфіку розвитку соціальної компетентності студентів із особливими потребами, варто відзначити, що ефективність цього процесу залежить від активності включення молодої людини з інвалідністю до суспільного життя, що забезпечується передусім застосуванням у навчально-виховному процесі групових форм виховної роботи (форум-театр, волонтерські загони). Однак, на нашу думку, при розвитку соціальної компетентності студентів з інвалідністю не варто відмовлятися і від традиційних індивідуальних форм (консультації, бесіди), використання яких має насичуватися активними, практичними методами роботи, та масових форм організації діяльності (флешмоби, акції), що надають широке поле для застосування педагогічних інновацій.

Серед індивідуальних форм роботи слід відзначити важливість для розвитку соціальної компетентності студентів традиційних бесід. Бесіди зі студентами незалежно від рівня їхнього здоров'я можуть охоплювати широкий спектр тем, що стосуються їх проблем, потреб, інтересів, переживань, пов'язаних як із навчанням, так і зі спілкуванням з однолітками. При застосуванні цієї форми окрему увагу варто приділити обговоренню можливостей реалізації студентами власної громадянської позиції шляхом залучення їх до участі у волонтерській діяльності. До таких обговорень доцільно залучати студентів-волонтерів, які мають досвід організації й проведення волонтерської роботи в будинках дитини, притулках, хоспісах, центрах реабілітації інвалідів тощо. Вважаємо, що, обговорюючи методом рівний-рівному інформацію про реально проведені заходи і роль, яку виконують волонтери, студенти з особливими потребами зацікавляться можливістю індивідуального внеску в роботу волонтерів. Індивідуальна форма таких бесід забезпечуватиме можливість більш особистісного спілкування, обговорення гострих питань, які непокоять студентів з інвалідністю, застосування індивідуального підходу у мотивуванні молодих людей до участі у волонтерській роботі. Зазначимо, що такі бесіди можуть використовуватись не лише на індивідуальному, а й на груповому рівнях.

Найефективнішими для розвитку соціальної компетентності студентів з інвалідністю у виховній діяльності ВНЗ є групові форми роботи, оскільки саме в групах відбувається соціальна взаємодія особистості та найближчого мікросоціуму, через яку здійснюється опанування нового соціального досвіду, безпосередньо необхідного для вирішення конкретних життєвих ситуацій. До груп на паритетних началах залучаються студенти із особливими потребами та студенти з нормативним розвитком. Це такі групові форми роботи, як: тематичні класні години, заняття-ігри, заняття на вирішення соціально-педагогічних ситуацій, театралізації, інтерактиви, заняття гуртків, групові волонтерські заходи та засідання кіноклубу.

Особливо дієвим методом налагодження соціально-педагогічної взаємодії під час реалізації групових форм виховання в інтегрованих студентських групах, на нашу думку, є гра. Основне завдання гри — викликати в учасників певні переживання й емоції, створити ситуації, в яких вони зможуть набути нового досвіду через безпосередню практичну участь, детермінує її надзвичайні можливості у справі налагодження взаємодії студентів з різним рівнем здоров'я та збагачення особистості студентів з інвалідністю позитивним соціальним досвідом. До того ж, гра, що є формою самовираження людини, спрямованою на задоволення потреб у розвазі, отриманні насолоди, знятті напруги, а також на розвиток певних умінь та навичок, забезпечує вирішення проблем самовираження студентів з особливими потребами, забезпечує зменшення в них тривожності та негативних очікувань, створює умови для зняття напруги у спілкуванні у студентській групі.

Як одну з ефективних групових форм роботи зі студентами з особливими потребами ми пропонуємо застосовувати виховні години з використанням творчих ігор (сюжетно-рольові, драматизації з вільним розвитком сюжету, ігри-жарти). За допомогою таких занять можна вплинути на внутрішній світ, установки та ціннісні орієнтації молодих людей, налагодити взаємодію між студентами з інвалідністю та тими, які мають нормативний роз-

виток, створити й «розіграти» проблемні ситуації, пошук виходу з яких міг би стати корисний у їхньому реальному житті. Отже, вважаємо, що роль групових ігрових форм у роботі з розвитку соціальної компетентності студентів із особливими потребами є досить значною.

Для ефективного розвитку соціальної компетентності студентів з інвалідністю пропонуємо переважно активні, практичні форми та методи діяльності, що забезпечують включення їх у реальні або змодельовані життєві ситуації, стимулюють їх ініціативу, дозволяють апробувати нові соціальні ролі. Хоча необхідними, особливо на початковому етапі організації діяльності в інклюзивній групі є й такі форми, що забезпечують розширення кола інформації про нову для нашої країни навчально-виховну ситуацію, що передбачає спільне набуття вищої освіти студентами з різним рівнем здоров'я.

Особливе значення у виховній діяльності має організація волонтерської роботи, яка може здійснюватися у різних формах, у різних видах: налагодження роботи гуртка «Школа волонтера» (заходи, що мотивують, адаптаційні заняття, заняття з навчання основ соціальної взаємодії з різними соціальними групами тощо); робота волонтерського загону (практичні заняття, творчі заняття, заняття з підтримки мотивації, волонтерські заходи тощо); тьютерська робота (заняття-знайомства, заняття рефлексії, бесіди, супровід підопічного у ході волонтерської діяльності тощо). Таким чином, спочатку забезпечується інформаційна та психологічна підготовка студентів до волонтерської роботи, потім їх активне залучення до роботи з різними категоріями населення, що потребують допомоги, згодом досвідчені студенти-волонтери беруть на себе обов'язки тьютерів, що навчають волонтерства початківців.

Відзначимо, що волонтерська діяльність безпосередньо пов'язана із студентським самоврядуванням як формою підвищення соціальної активності студентських колективів, що забезпечує задоволення молодіжних потреб, сприяє реалізації студентських

інтересів, створенню позитивного середовища спілкування і взаємодії молоді. Неформальна ініціатива студентства здійснює значний соціально-виховний вплив на молодь, сприяє розвитку здібностей, вирішенню різноманітних життєвих проблем.

Застосування таких форм організації діяльності студентів з інвалідністю є конче потрібне у процесі інтегрованого навчання, оскільки молодь із особливими потребами здебільшого звикла відчувати себе об'єктами волонтерського піклування, не уявляючи себе в ролі безкорисних помічників. Організуючи волонтерську роботу, до якої студенти з особливими потребами залучаються нарівні з іншими, у різноманітних групових формах соціально-педагогічної взаємодії, забезпечується набуття ними збагаченого соціального досвіду, створення додаткових умов для самореалізації, випробовування власних сил, отримання визнання та поваги з боку інших.

Доцільним є проведення соціальних акцій як масових форм роботи з розвитку соціальної компетентності, що забезпечують формування у студентів із особливими потребами активної громадянської позиції, соціальної активності, громадянської свідомості тощо. Для цього бажано залучати громадські та благодійні організації неполітичного спрямування.

Також у розвитку соціальної компетентності студентів з інвалідністю можуть активно використовуватися флешмоби, які можна організовувати як заздалегідь сплановані масові акції, в яких велика група людей з'являється в громадському місці і виконує раніше обговорені демонстративні дії (діє за сценарієм). Збір учасників флешмобу та обговорення сценарію може здійснюватися за допомогою Інтернет-засобів. При виборі такої форми масової роботи з розвитку соціальної компетентності студентів тематику флешмобів пропонуємо урізноманітнювати й обирати просоціальну. Наголосимо, що така форма роботи допомагатиме молоді з інвалідністю відчутти себе частиною колективу, створюватиме відчуття єдності і порозуміння. При чому, чим краще продумано сценарій і враховано особливості студентів, тим точ-

ніше буде досягнуто його мети. Специфіка організації флешмобів як складової методичного компоненту розвитку соціальної компетентності студентів з інвалідністю полягає у врахуванні нозології студентів.

Підсумовуючи аналіз напрямів виховної роботи з розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами, зазначимо, що форми та методи можуть бути класифіковані не лише за кількістю учасників (індивідуальні, групові, масові), а й за ступенем інноваційності: традиційні (бесіди, лекції, ігри, круглі столи, конференції) та інноваційні (інтерактиви, флешмоби, інтернет-щоденник, форум-театр, вебінари, кіноклуби).

При організації виховної роботи не слід забувати, що методи та форми становлять цілісну систему, в якій використання окремого засобу не забезпечить вирішення локальної проблеми. Тому на практиці усі форми та методи мають використовуватися у комплексі, доповнюючи та підсилюючи один одного. Вибір методів та форм виховної роботи зі студентами з особливими потребами має визначатися:

- потенціалом особистісних можливостей куратора, рівнем його розвитку соціальної компетентності, рівнем теоретичної та практичної підготовленості до роботи з цією групою студентів, його методичної майстерності, сприйняттям таких студентів як рівноправних членів суспільства;

- психологічними та фізичними особливостями студентів;
- умовами, за яких відбувається її організація та матеріально-технічне забезпечення, наявністю обладнання і наочних посібників, пристосування приміщення до потреб студентів.

Висновки. Отже, правильно організований виховний процес вищого навчального закладу, що передбачає врахування індивідуальних особливостей студентів з обмеженими можливостями, урізноманітнення форм та методів роботи з ними, залучення викладачів, батьків, студентів з нормативним розвитком та студентів з інвалідністю до спільної виховної діяльності сприятиме розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами.

Список літератури:

1. *Кудаева И. А.* Освоение социального опыта младшими школьниками в образовательном процессе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ирина Александровна Кудаева; Мордовский гос. пед. ин-т имени М. Е. Евсевьева. — Саранск, 2004. — 268 с. (130)
2. *Макаренко А. С.* Коллектив и воспитание личности / А. С. Макаренко. — М.: Педагогика, 1972. — 236 с. (156)
3. Психология общения. Энциклопедический словарь / [под общ. ред. А. А. Бодалева]. — М. Изд-во «Когито-Центр», 2011 г. — 450 с. (211)
4. Словарь терминов по общей и социальной педагогике / [автор-сост. А. С. Воронин]. — Екатеринбург: ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. — 135 с. (240)
5. *Habermas J.* Faktizitat und Geltung: Beitrage zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. — Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1994. — 662 p. (307)
6. *While R. W.* Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological review*, 1959, № 66. (315)

Spysok literatury:

1. *Kudaeva I. A.* Osvoenie social'nogo opyta mladshimi shkol'nikami v obrazovatel'nom processe: diss. kand. ped. nauk: 13.00.01 / Irina Aleksandrovna Kudaeva; Mordovskij gos. ped. in-t imeni M. E. Evsev'eva. — Saransk, 2004. — 268 s. (130)
2. *Makarenko A. S.* Kollektiv i vospitanie lichnosti / A. S. Makarenko. — M.: Pedagogika, 1972. — 236 s. (156)
3. Psihologija obshhenija. Jenciklopedicheskij slovar' / [pod obshh. red. A. A. Bodaleva]. — M. Izd-vo «Kogito-Centr», 2011 g. — 450 s. (211)
4. Slovar' terminov po obshhej i social'noj pedagogike / [avtor-sost. A. S. Voronin]. — Ekaterinburg: GOU VPO UGTU-UPI, 2006. — 135 s. (240)
5. *Habermas J.* Faktizitat und Geltung: Beitrage zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie. — Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1994. — 662 p. (307)
6. *While R. W.* Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological review*, 1959, № 66. (315)

Отримано 20.01.2015 р.